

XƏLƏFLİNİN ƏDƏBİ KƏŞFİ: VƏTƏN ULDUZU!

ŞAKİR ALBALIYEV
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

(Əvvəli ötən sayımızda)

Bütün bunlar isə Ulduz Qasımın həyat həqiqətlərinə söykəndiyinin göstəricisi. Qarabağnamə seriyasının dəyərli ədəbi nümunələr müəllifi olduğunun inikasıdır.

Ə.Xələfli "Xocalı şikəstəsi" romanının təhlilinə keçməzdən öncə Xocalı faciəsi haqda ümumi məlumatları diqqət önünə gətirir və göstərir ki, "Ədəbiyyat, incəsənət, o cümlədən kino, teatr bu dəhşətli faciəni bədii obrazlarla dünyanın düşüncə mərkəzinə gətirməkdə davam edir" (s.98). Daha sonra U. Qasım yaradıcılığının üstünə gəlir, onun bu mövzuda yazdığı əsəri haqda söz açmağa belə bir keçid alır: "Ulduz Qasımın nəsr yaradıcılığı da (o, ədəbiyyata şeirlə gəlib, publisistik yazıları ilə tanınıb, ayrı-ayrı vaxtlarda esseləri ilə gündəmdə olub. Hekayələri Azərbaycan, Türkiyə və Rusiya mətbuatında

müxtəlif vaxtlarda işıq üzü görüb) roman janrı xüsusi yer tutur. Onun "Qürbət zöhrəsi" əsərinin ədəbi təhlil müstəvisindəki yeri göstərdi ki, müəllifin güclü nəsr imkanları var. O, həyat hadisələrini çox böyük istedadla ümumiləşdirə bilir. Həyatı bütün mürəkkəbliklərlə yazıya gətirmək imkanına malikdir.

Sənətkarın həyata bələdliyi, məlumat dolğunluğu ilə qələmə aldığı və müəyyən mənada bir-birini tamamlayan əsərləri var ki, sırasına görə ədəbi tənqid trilogiyaya adlandırır bu əsərləri: "Xocalı şikəstəsi", "Solmayan nərgiz", "Qarabağda qiyamət".

Əslinə qalsa, ümumiyyətlə, Ulduz Qasımın əsərlərinin hamısı - yaradıcılığı bütövlükdə bir həyatın xronikası təsirini bağışlayır. Amma konkret, ayrılıqda götürüldükdə trilogiyaya kimi təqdim olunan əsərlərin mahiyyəti, məzmunu nə qədər faciəyə olsa da, bir xalqın özünün tarixi taleyi uğrunda mübarizəsinin bədii salnaməsi olduğunu inkar etmək olmaz.

Bələliklə, biz trilogiyanın ilk əsəri ilə yaxından tanış olmaq imkanı qazanırıq; bu, "Xocalı şikəstəsi" romanıdır. Əsərin mahiyyəti, müəllifin hadisələrə münasibəti, bütövlükdə hadisələrin özü canlı şəkildə kifayət qədər dolğunluğu və inandırıcılığı ilə görünür əsərdə.

Hər bir əsərin haqqında rəyçi münasibəti ilkinidir. Çox vaxt bu rəyi (klassik ənənəyə uyğun olaraq) nəşriyyatlar imzasız olaraq təqdim edirdilər və əsər həmin rəy əsasında çap olunurdu. Nəşriyyat qeydləri də elə həmin rəylə kitabın önündə yer alırdı" (s.99-100).

Bələcə, müəllif yazıcının əsərlərindən ara-sıra fraqmentlər gətirmək işığında romanın ədəbi təhlilini aparır və sonda çox dəyərli bir mülahizə-nəticəyə gəlir: "Hər halda insan daha çox tərbiyənin övlədidir.

"Dəmir yumruq" Xocalı qisasını alıb. Amma hələ daha əvvəl Azərbaycan yazıçısı bu qisası alıb. Erməniləri ifşa etməklə, erməni balası Mərdanı insan kimi böyütməklə.

İnanıram ki, "Xocalı şikəstəsi" unudulmayacaq. Amma yaraların da sağalacağına inanıram" (s.194).

Bax bələcə, Ə.Xələfli özünəxas təhlil yolu ilə

Ulduz Qasımın irihöcmli əsərlərinin ideyasını - qayəsini, mahiyyətini acıb göstərir və əsərlərinin fonunda yazıçı şəxsiyyətinə belə qiymət verir: "Vətən üçün yanan Ulduz"... Bu qeydlərə təsadüfi başlıq deyil. Artıq dəfələrlə qeyd etdiyim kimi, Ulduz "Qaçaq Aslan" romanını ürək qanı ilə yazıb. Necə ki, Qarabağ salnamələrinə iztirabları ilə, qəlb göynəmləri ilə yaradıb.

Ulduz sözün həqiqi mənasında savaşıdır. O, zahirən çox sakit görünən, - az qala adamda belə təsəvvür yaradır ki, o ömrü boyu bir dəfə də əsəbləşməyib, - ağırsını içində çəkmə yazı əhlidir. Təkcə onun hansı müqavimətləri həf eddiyini təsəvvür edə bilsək, bu cansız, çölməz qadının daxilən necə böyük qüdrət sahibi olduğunu dərk etmək çətin olmaz. O, əhatəsində olanların müqavimətini qıraraq, yorulmadan yazı savaşı apararaq, əsərlərinə necə nail olubsa, yaratdıqlarını da elə iradəsi və inamı ilə işıqlığa çıxara bilib. Ulduz vətəndən uzaqda yanayana yaşamağın, oda tutularaq yaratmağın örnəyidir" (s.365-366).

Sonda Ə.Xələflinin "Vətən üçün yanan Ulduz" ifadəsini bir az da yığcamlaşdırılmış şəkildə belə ifadə edərdim: "Vətən Ulduzu!". Bəli, deyirlər ki, göydə hər kəsin bir ulduzu var. Ulduz Qasıma da valideynləri ad verəndə, görünür, ilahi hikmətin diqqəti rol oynayıb. Bir tapmacamızın da özek qatında bir mifoloji inam gizlənib. "O nədi ki, göydən düşdü yapışdı". Bu tapmacanın cavabı addır - insanın adı. Görünür, ulularımız insanın adı ilə taleyi arısında ilahi bir nizam-uyarlıq görmüşlər, insanın taleyi kimi adının da ilahidən - göydən ("göydən düşdü") şəkildə bu tapmacada ifadə olunub) gəldiyini düşünmüşlər. "Adım mon qoydum, taleyini də Allah versin" deyimimizdə də adla tale paralel şəkildə düşüncədə ifadəsini tapır. Bəli, Ulduz Qasım da vətən ulduzudur. Əsərləri vasitəsilə vətənimizin parlayan - sayrışan Ulduzu. Planetlər, ulduzlar zamanbaza-man kəşf olunub elm aləmində. Ə.Xələfli də bizim ədəbi aləminizdə bir Ulduz kəşf etdi: "Vətən ulduzu". Vətənimizin Ulduzu həmişə yeni-yeni əsərlərlə par-par yansın-parlasın!